

Türk Akdeniz

İki ayda bir çıkar Antalya Halkevi Dergisi

Genel Direktör
Muammer BAHŞI
SAYI : 2

Nisan 1937

Yazı işleri Direktörü
Kemal KAYA
CİLT : 1

Bir gezinin Notları

MUAMMER LUTFI

İki ayda bir :

Bir kış günü . . otomobilimiz ; Antalya - Burdur şosesi üzerinde yol aldıkça çağlayanların gönül avlayan sihirli musikisi, bahçelerin yeşil fısıltıları ardımızda kaldı . Tarihten önceki devirlerden beri her şafakında Türkün yeni bir zafer kitabesi yazılı olan ak saçlı Toroslar ve Solim dağları bize yaklaşmış gibi . Fakat biraz sonra onlar da çekilecek .

Geçtiğimiz yerlerde Türk silâhşorlarının izleri var . Bu topraklar ; ezelden ebede kadar Türktür ve Türktür . Dağlarının eteklerine serpilmiş asâriatika harabeleri üstündeki köyler hâlâ Oğuz torunlarının adlarını taşıyor . Bunlar; Solim Türklerinin zafer destenlarını sessizce besteleyen birer âbidedir .

Not : Cengiz han sülâlesinden Ebülгази Bahadır han tarafından on yedinci asırda yazılmış olan " Şecerei türk " adlı kitabın ikinci babında Oğuz torunlarının adları yazılıdır . Bu isimlerle bu havalıdeki köy ve mevki isimleri karşılaştırılırsa bu tarihî hakikat meydana çıkar . Meselâ: Elmalıda Gün hanın oğlu " Bayat " , Korkodeli ve Elmalıda Ay hanın oğlu " Yazır " , Fethiyede " Döğer " ,

Korkudelinde Yıldız hanın oğlu " Karkın - Kargin " , Fesleğen yaylasında Deniz hanın oğlu " İğdir, Kardiç " , Kemerde " Ava - Ağva , Kanık - Kınık " , Manavgatta Dağ hanın oğlu " Alayontlu - Alayonut " , Elmalıda " Eymir " .. isimlerini taşıyan köyler ve mevkiler vardır .

Selçuk Türklerinin yolumuz üzerindeki eserlerine bakın : İşte Antalya'nın on sekiz kilo metre şimalindeki uzun kuyu yanında (Evdir kervansarayı) . Giyasettin keyhusrevin oğlu İzzeddin keykâvus zamanında on üçüncü asır başlangıcında yapıldı .

[*]

Not : İzzeddin Keykâvus hicri 608 yılından 616 yılına kadar hükümdarlık etmiştir . Antalyayı istilâ eden Kıbrıslıları bu şehir - den koğmasile şöhret almıştır .
[Türk tarih encümeni Osmanlı tarihi sahife 18]
Baycunevin ile yaptığı muharebede Selçukîler mağlup olduğundan Antalya yakaçtı, sonra Denizliye giderek

[*] Kervansaraylar hakkındaki bilgiler Müze Müdürümüz Üstad Fikri Ertenin Antalya Halkevinde bu mevzu üzerinde verdiği konferansdan alınmıştır .

Iznik imparatorluğunun memleketlerine geçti. [Türk tarih encümeni Osmanlı tarihi sahife 53]

Hicri 660 yılında ise kardeşi Rükneddin Kılıç arslanın ordusuyla Aksaraya geldiğini ve İlhanın da kendi katlini ferman ettiğini duyduğundan tekrar Antalyaya dönmüş ise de burada barınamayacağını anlayınca deniz yoluyla İmparator Mihael paleologosa sığınmaya mecbur kalmış ve en nihayet bahçe sarayda hicri 667 yılı başlarında ölmüştür. Zevcesi Berke hanın kızı Urbay hatun ile şehzadeleri Mesut, Kılıç arslan, Feramerz kırından kalkarak Amasya Valisi Seyfettin Tarımtayın sarayına gelmişlerdir. [Türk tarih encümeni Osmanlı tarihi sahife 457, Amasya tarihi cilt 2 sahife 417, tarihi aynı]

Biraz daha ilerde “ kırkgöz kervansarayı „ bundan yedi asır önce yaşayan Gıyasettin keyhusrev zamanına ait bir bina .

Selçukîlerin Antalya - Konya yolunda hem askerlere, hem yolculara birer konak olmak üzere kurdukları bu hanlardan “ Susuz han,, , “karğı hanı „ Türk sanat ve mimarîsinin birer âbidesi hâlinde sapasağlam duruyor. “ Bucak „ kahvesinden on kilo metre kadar ilerlerseniz Alâiddin Keykubat'ın oğlu Gıyaseddin keyhusrevin kitabesini taşıyan İncir hanını görürsünüz .

Not : Gıyasettin Keyhusrev ikinci defaki saltanatında Antalya ile beraber İçel sahillerini ve Kilikiyanın bir kısmını kendi mem-

leketlerine ilhak etti .] Türk tarih encümeni Osmanlı tarihi sahife 184]

bu ilhak hicri (603) senesinde oldu [İbni bibi, muhtasar selçukname , farisi]

*
* *

Cumhuriyetimizin verimli varlığını görmeden geçmek mümkün mü ? Buraların eski hâlini bilen bir köylü anlattı :

Eskiden bu yol ; geçit vermeyen dağlara tırmanmış , çok defa sular ve seller yolu tamamen kapatmış. Araba ile seyahat edenler; tehlikeden korunmak için yokuşlarda ve inişlerde yaya gitmeğe mecbur kalırlarmış. Şimdi muntazam bir şose; otomobilimizin tekerleklerine yolcuları sarsmayan bir hareket ve sürat bağışlıyor .

Eskiden bu dağlar yüzlerce şakibarındırmış. Çubuk boğazından malına ve canına dokunulmadan geçmeğümuvaffak olan yolcular adaklar kesermiş. Hatta bundan on altı yıl kadar önce Antalyadan Burdura gitmekte olan bir posta arabası yol kesen şakiler tarafından soyulup postadaki paralar tamamen alınıyor. Meğer bu paralardan hatırımda kalmayan bir kaç bin lirası eytama aid imiş. Posta sürücüsü; soygunculara :

— Bu paralardan şu kadarı yetim parasıdır deyince; elebaşları :

— Biz yetim hakkı yemeyiz , diye eytamin olan miktarı geri veriyor. Gûya posta arabasının götürdüğü ve zorla aldığı devletin ve ferdin binlerce lirasında hakkı varmış . Bu da bir şakinin fazilet telâkkisi .

Bu hâdise muhitimizde posta soygunu diye meşhurdur . Muhakemesi

yıllarca devam etmiştir. Halbuki şimdi adım başında hükûmetin kudret ve nüfuzu kendini gösteriyor. Bu yollarda, bilhassa sarp kayalıklara gömülerek kıvrılan çubuk doğazında tam bir emniyet, huzur ve serbestî ile geceleyin bile seyahat edebiliyoruz .

*
* *

Otomobilimizin camlarını sert bir rüzgâr kamçılıyor . İki yanımızdaki beyaz duvaklı tepelerin beyaz dantelâlı eteklerinde kıvrıla kıvrıla yükselen bir yoldayız. Bulutlar'mı alçaldı, yoksa piz bulutların içine mi giriyoruz?

Paltolarımızı giydik , yakalarımızı sıkı sıkı kapıyoruz. Çünkü Türk Akdenizin baharla yazdan başka mevsim tanımayan Antalya kıyılarından uzaklaştık. Güzellik ve ilkbarar ilâhelerinin kucaklaştığı şii ikliminden ayrıldık. Baharlar ikliminden kış mevsimine sefer ediyoruz .

*
* *

İlk bahar şafakının Türk Akdeniz üstüne tüllene, tüllene, yayılışını Kepez başından seyrettiniz mi? Bu levhanın üstünde bayrağının alevi kızıl ateş olan bir milletin tarihi yükseliyor. Bu denizin tanıdığı ilk ışık Türkün meşale meşale oldu . Çünkü biz orta asyadan doğduk, fakat beşiğimiz Akdenizdir .

Not : Sultan Korkut Antalya - da iken . Barbaros istizan edip onsekiz otrak bir gemi ile korsanlığa çıktı. Rodos etrafında küffar gemilerini garet edip Polya yakasına geçti. Parça parça şikârlarına rast gelip nice cenklerle şikârını alıp iskenderiyede kışladı. badehu (Cerbe) adasına varıp ağırlığını anda kodu ve küffara sefer murad eyledi . [Kâtip Çelebinin tuhfetülkibar fiesfarilbihar sahife 25]

Otomobilimiz Kepez başından Antalyaya iniyor . Karşımızda kollarını ufuklara açarken dudaklarını sahillere uzatan bir deniz, bu denizle öpüşen ve üstünde ışıklar pırıldaşan bir şehir. Gecenin elindeki esmerleşen mendilin saçtığı yıldızlardan bir avuç hayal kaldı. Omuzlarını gururla yükselten şahikalardan beyaz ve ince bir güzellik damlıyor . Deniz bunu yudum yudum içtikçe mavileşen bir sevgiyi perde perde ve kıyı kıyı gezdirmekte. Şehrin dudaklarında tan yerinin beyaz mumlarından uzanan bir tebessüm uyandı ve şafak söktü . Biz bir ay sonra Antalyaya dönerken tabiatın fırçasile bu tablonun nasıl çizildiğini gördük .

ANTALYA TARİHİNE AİT VESİKALAR

HIDIRLIK KULESİ

Karl Graf Lanekoronski'den :

KEMAL KAYA

Kültür Direktörü

Antalya kaleleri içinde, iyi muhafaza edilmiş eski eserlerden biri de; kaidesi murabba şeklinde, üst kısmı üstüvane biçimindeki kuledir . Bu kule, şehri çeviren duvarların cunu- buşarkî köşesinde, denize yakın bir noktada bulunmaktadır . Kulenin kaidesini teşkil eden murabbain bir dılı 17,18 metredir . Yüksekliği zeminden mazgal dişlerinin üst kenarına kadar 14 metredir . Kaideyi teşkil eden bir parça, toprak altında kalmıştır . Bu kulenin inşa tarzı çok azametlidir . Zemin katında mahdut bir boşluk vardır; üstüvanî olan üst kısmın içi doludur . Bu kısım, 4.56 metre kalınlıkta masif bir duvarla doludur. (Resimde(A)ile gösterilen parça)

Bu duvar; çok kuvvetli sigment şeklinde (yuvarlak) bir kubbe üzerinde durur ve bu kubbe ile birlikte, her ne kadar diğer duvar aksamı ile irtibattar olmakla beraber, aslan kendi başına duran bir konstrüksiyon teşkil eder .

Alt kısımdaki kubbeli hücrenin methali, şehre müteveccih olan, doğu cihetindedir . Burada 1.70 metre genişliğinde bir kapu bulunmaktadır. Diğer üç cihette ve çok altta , aralarından zayıf bir gün ışığının sızdığı, duvar delikleri bırakılmıştır .

Alt katın şimal cihetinde, dışarıdan zeminle aynı yükseklikte görünen, gayet dar ikinci bir delik, kule içinde bulunan 0,90 metre genişlikteki merdivene açılır . Bu merdivenin bir ucu yukarıda üstüvanî kısmın başlangıcında nihayet bulur .

Kulenin etrafını çeviren az çıkıntılı kuşaklarla bunun üstünde bulunan merdiven geçilirse esas kule üzerinde duran bir hücre veya cumbaya varılır . Burada bulunan ve üstüvanî duvar içine oyulmuş olan 0.78 metre genişlikte ikinci bir merdivenle de üst düzlüğe çıkılır .

Evvelce söylediğimiz (A) duvarının üst kısmı işte bu düzlüğün ortasını teşkil eder .

İhate duvarı ile bu düzlük arasında bulunan parça moloz ile doldurulmuştur . Taş döşemesi mevcut olmayan bu düzlükte toplanacak suyu akıtmak için üç taraftan (resimde (B)işareti ile gösterilen) şakulî taş oluklar yapılmıştır . Bu oluklara her halde o zamanlar madenî borular, yahut künkler konulu idi . Bu borular, yine taştan olan (C) boşaltma oyuklarında nihayet bulurlardı .

Bütün bina; güzel, iyi işlenmiş ve cilâlı dört köşe kesme taşla yapılmıştır . Ana kuşak, Adriyan kapusundaki kemer ayakları formununun

ANTALYA TARİHİNE AİT VESİKALAR

aynıdır; bu forma her yerde tesadüf edilemez . Büyük kapunun iki tarafında göze çarpan birer süs vardır. Altışar tane olan bu şekilleri *Fasces* in (*) şematik bir ifadesitelâkki ediyorum .

Öyle sanılır ki, bu bina, evvelce tamamiyle müstakil olarak duruyormuş . Kule, hücumla zaptı güç bir nokta imiş . Zira üstteki düzlüğün dar methali kolayca müdafaa edilebilir bir durumdadır . Binanın neye yaradığı ve ne zamana ait olduğu henüz kat'î olarak belli değildir . Alttaki büyük kubbe üzerinde bulunan masif (A) duvarının tertibine bakılırsa bu binanın, ağır bir yükü ve ihtimal mancınıkları koymaya yaradığına; belki de uzaklara ışık veren bir ateş yakmak üzere ayrıca bir parçayı havi olduğuna hükmedilebilirler.

E K

Müze Direktörü Süleyman Fikri Erten üstadın (Antalya Livası Tarihi) adlı eserinde bu kuleye dair şu notları buluyoruz :

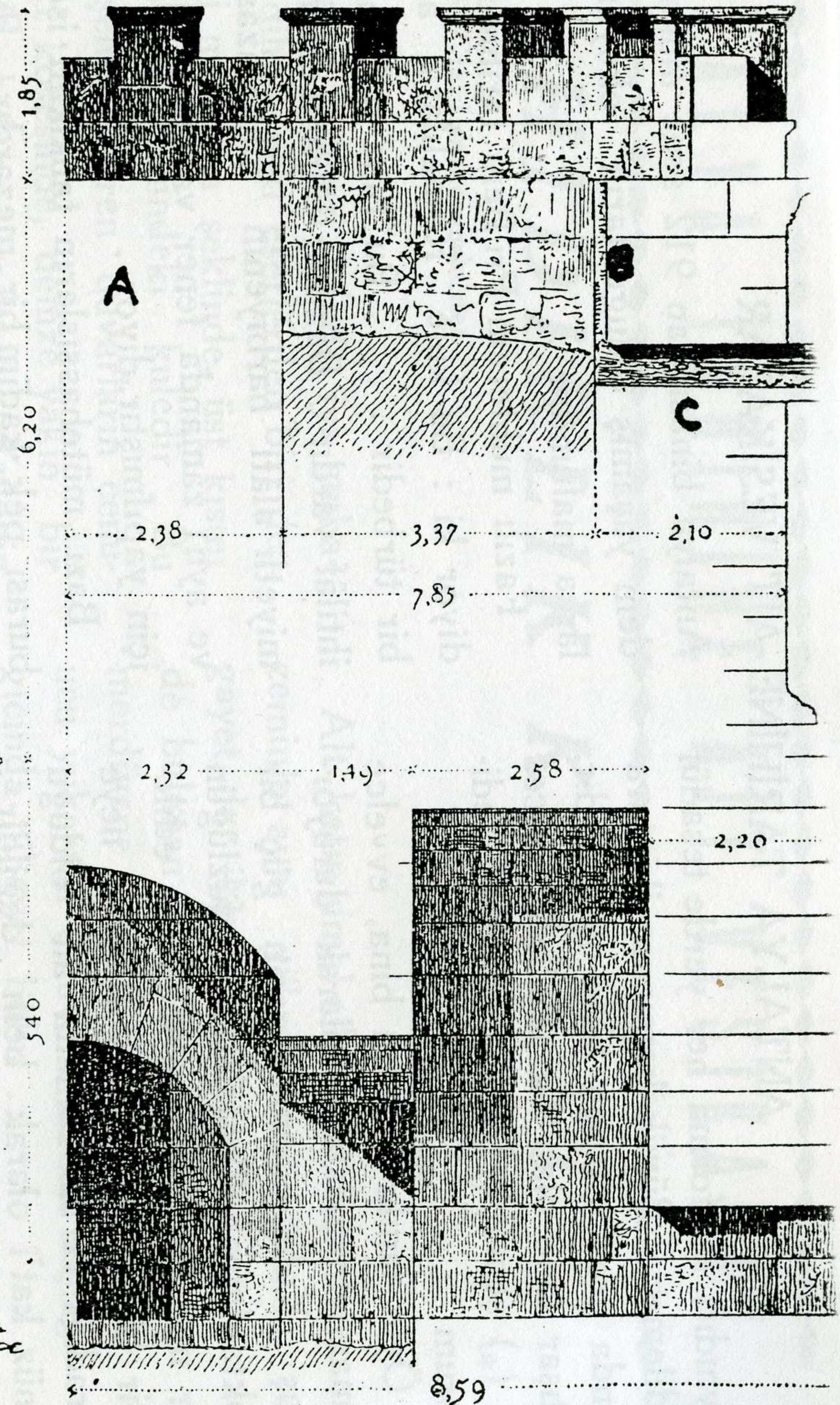
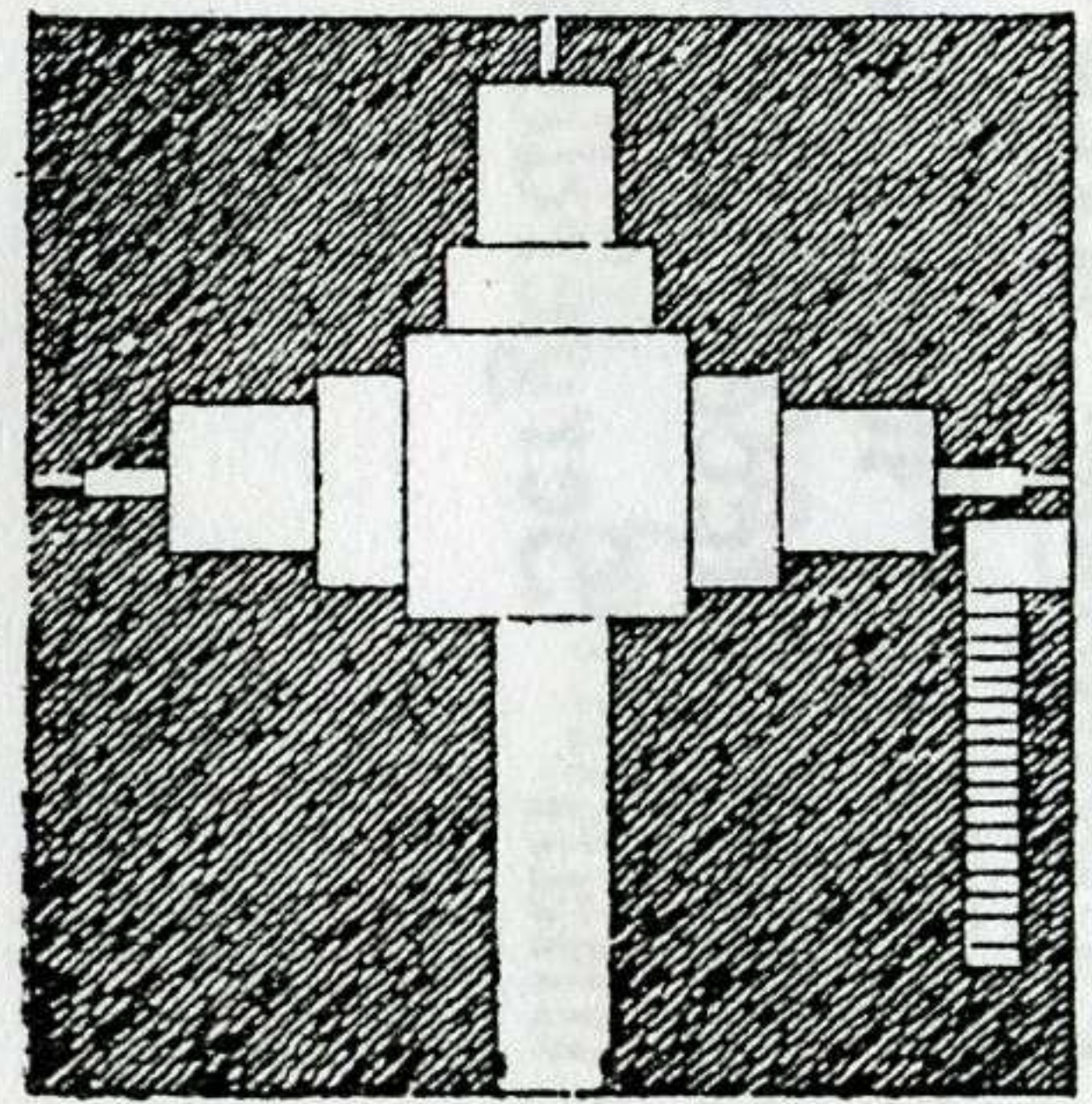
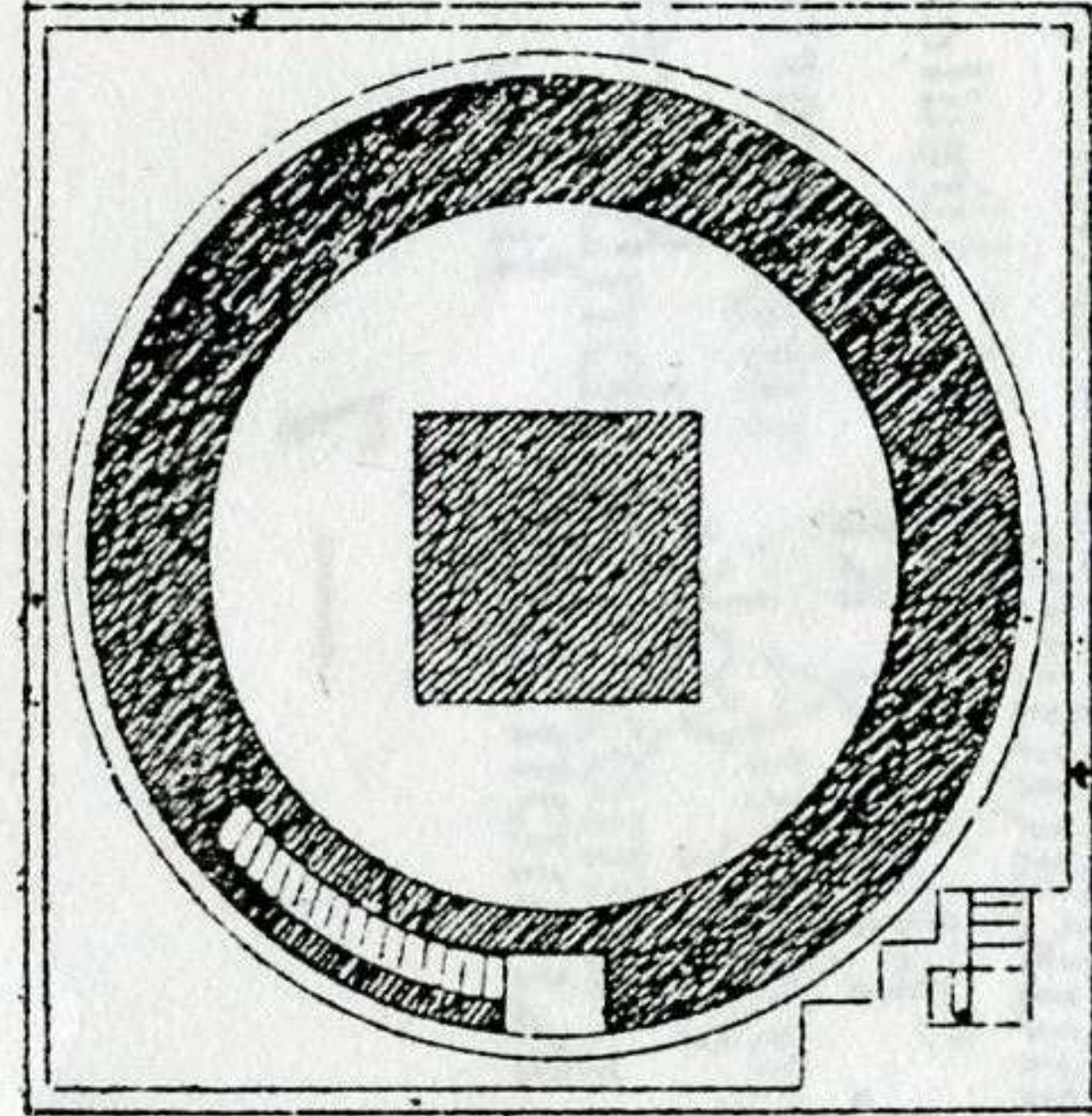
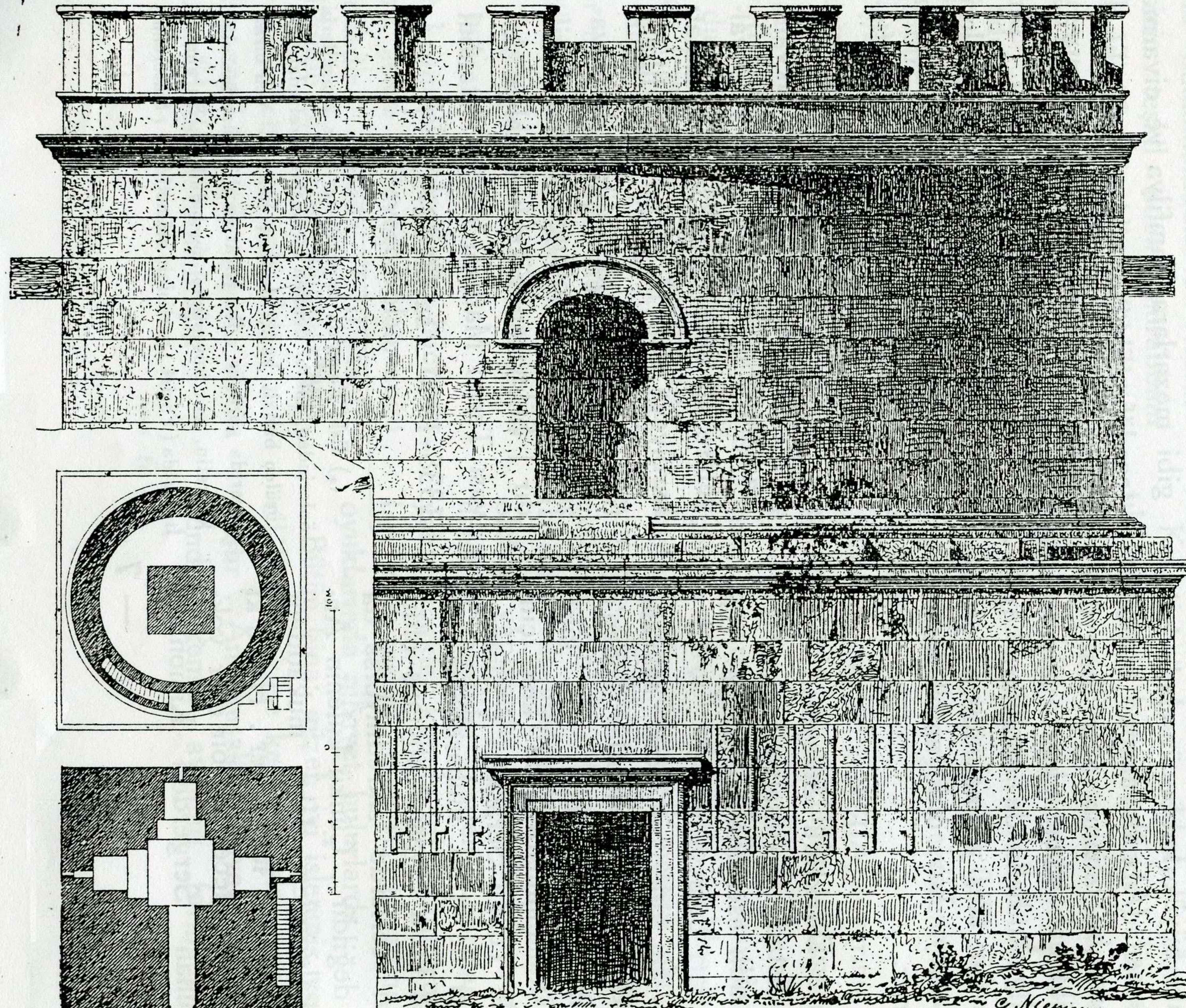
. . . Bu kule bir kaç seyyahın rivayetine göre bir vakıtlar Yunan'daki Aziz ismine izafeten bir kilise olarak kullanılmıştır . Bu kule içine vaktiyle Yunan Seraskeri (Kimon) Acemler ile ettiği muharebeler esnasında fazla eşyasını koymuş olduğu, bazı eserlerde zikrediliyorsa da doğru değildir . Çünkü kulenin Antalya kalesinden daha mukaddem yapılmış olması icap eder . Halbu ki buna delâlet edecek hiç bir eser yoktur . Yunan Sergerdesi Kimon'un

Antalya binasından 912 sene mukaddem yaşamış olduğu tarih okuyanlarca malûmdur .

Fazılı muhterem Pri Beni tarihinde diyor ki : Bu kule Romalılara ait bir türbedir Bu bina hakkında ihtilâf vardır . Bazıları burada ehemmiyetli alâti harbiyenin muhafazası ve aynı zamanda fener vazifesini ifa için yapılmıştır, diyor .

Bazı mütehassısların tahkikatı ise burası pek kadim bir mezardır . Bu gibi mezarlara Pamfilya ve civarında tesadüf edilmiyorsa da Roma civarında görölmektedir . Sicilya ve Tella'da daha bu gibi mezarlar vardır . Bir farkı varsa yalnız bunların tepeleri taçlıdır 1846 tarihinde Osmanlı Topçu Müfettişlerinden biri tarafından Antalya kalesinde taharriyat vuku bulmuş ve bu kulede akvami kadimeye mahsus zırh, ok ve şövalyelere ait envai esliha ve levazımatı harbiyeye dair bir depo keşfedilmiştir . O sırada elde edilen bu levazımâtın nerede olduğu malûm değildir [Süleyman Fikri : Antalya Livası Tarihi Matbaai Amire, İstanbul 1338-1340 . sayfa 32-33 .]

(*) Eski Roma'da İmperatorların ve konsüllerin önlerinden, Liktör denilen memurlar tarafından götürülen baltalı kamçı destesi; baltanın ucu biraz dışarıda görünür . Bu, hayat ve ölüm üzerine olan kudretin, icra kuvvetinin sembolüdür . Bu günkü İtalya'da (Faşist) partisinin alâmetidir . (Mütercim)

G. Neumann

Antalya Tarihi hakkında

Lanckoronski'nin Pamfilya ve Pisidya tarihi ile Charles Texier'nin Küçük Asya eserinin Antalya'ya ait parçaları hakkında Müze Direktörü Bay Süleyman Fikri Erten'den aldığımız yazıyı neşrediyoruz. Yabancıların, yurdumuza dair yazdıkları yazılardaki yanlışlıkları düzeltmek bakımından yapılan bu tenkitleri çok faydalı buluyoruz. Gösterdiği alâka ve hassasiyetten dolayı Üsdada teşekkür ederiz (Dergi)

SÜLEYMAN FİKRİ ERTEN

Derginin birinci sayısında Lanckoronski ve Charles Texier tarafından yazılmış eserlerin tercümelerinde gördüğüm müelliflerin tarihî hatalarını düzeltmeği ve dergimiz okuyucularına hakikati göstermeği bir vazife eddedirim .

Dergi: Sayfa 9 — Sütun 2 — satır 21 de Lanckoronski'den naklen “ şurada Arap yazısı ile bir mermer üzerine oyulu bir ayet ve beyit vardır ,, deniliyor. Antalya surları üzerinde mevcut kitabelerde hiç bir ayet ve beyit yoktur. Her halde müellif arapça olan Selçuk kitabelerini kuran bir ayet ve bir takım beyitler zannetmiş olsa gerek .

Daha aşağısında: “Beride İran ve Asurî sanatı ile yapılmış rölyef halinde bir arslan Selçuk İmparatorluğunun münkarız olmuş ihtişamını hikâyeye etmektedir ,, deniliyor. Vilâyette bulunan Selçuk asarında böyle bir arslan resmi görülmemiştir. Vilâyette bulunan Selçuk kervansaraylarında da böyle bir eser mevcut değildir . Yalnız Burdur'a tabi ve Bucak kahvesi civarında bulunan Selçukîlerin (İncir hanı) kapısının iki tarafındaki cephe duvarlarında kabartma ola-

rak iki “şirhurşit,, rölyefi görülmektedir .

Daha aşağıda: “Şu kapının üzerinde kareli bir zemin üzerinde bir başka arslan gözümüze çarpıyor . Bu, kim bilir hangi Ehlisahip prenslerinden birinin armasıdır.,, Deniliyor Antalya'da bir Ehlisahip arması yoktur. Zaten Antalya'ya yalnız ikinci ehlihalibin bir kısmı uğramış ise de ancak bir kaç gün eğlendikten sonra deniz tariki ile Arabistan'a doğru gitmişlerdir. Antalya'da yalnız Kıbrıs şövalyelerine ait iki arslanlı bir arma vardır ki, tahmin edildiğine göre 1361 milâdî yılında Antalya'yı zapteden ve kitabesi müzede bulunan Kıbrıs İmparatoru Petro'nun arması olsa gerek .

Daha aşağıda: “Orada Kahire'deki emsali ile müsabakaya girişebilecek kadar güzel tezyinatlı bir Arap kapısı,, denilmektedir . Antalya'da bir Arap kapısı yoktur ve olamaz . Çünkü Antalya Araplar tarafından istilâya uğramamıştır. Bilâhare Selçukî veya Osmanlı devrinde yapılmış demektedir de hiç bir münasebet yoktur . Her ne kadar Harunürreşid'in Girid'e icra eylediği bir seferden dönüşünde do-

ANTALYA TARİHİNE AİT VESİKALAR

nanması fırtınaya tutularak sahile yanaşmaya mecbur olmasından dolayı (Temre) limanına girmiş ve oraları muvakkat bir zaman için zaptetmiş olduğu tarihlerde görülüyor - sa da Antalya'nın böyle bir istilâya uğramış olduğu tarihlerde görülmemektedir . Kasası Enbiya'nın "291 hicrî yılında Halife Müktefa Billah tarafından sevkolunan Tarsus gazileri Rumlar ile cenkettiler ve Antalya belde- sini fethettiler,, demesi hiç bir esasa istinat etmediğinden buna doğru nazarı ile bakılamaz .

* *
*

Charles Texier'den naklen derginin 12. sayfasının birinci sütununun 27. satırında deniliyor ki: "Selçukîler Yunanı kadimîn bıraktığı burçları ve kaleleri tamir etmişlerdir.,, Antalya'da Yunanlılara ait kale ve burç -

lardan bir tane bile yoktur. Antalya'nın tesisi, Yunan devrinden sonra olması buna en büyük delil teşkil eder .

Daha aşağıda: "Şüphesiz Birinci Sultan Murat tarafından irşâ ettirilmiş olan iki üç cami oldukça güzeldir,, deniliyor. Burası tarihle hiç kabili telif değildir. Çünkü Birinci Murat (1325) ten (1389) tarihine kadar hükümdarlıkta bulunmuştur , halbu ki Antalya'nın Osmanlılar'a geçmesi daha sonra ve Yıldırım zamanındadır. Binaenaleyh Fetihden önce, değil bir kaç hatta bir tane bile cami yapılamıyacağı şüphesizdir . Zaten yalnız Antalya kasabasında değil; Vilâyetin hiç bir yerinde Osmanlı Padişahlarına ait bir cami yoktur . Yalnız Alanya'nın kale içerisinde onuncu Padişah Süleyman'a ait bir cami vardır .

Altı yüz yıl önce Alanya

725 Hicrî senesi Receb ayının ikinci Perşembe gününden 754 hicrî senesi kurban bayramı gününe kadar seyahat etmiş olan Seyyah (İbni batuta)nın asıl ismi (Şerefettin ebu Abdullah Muhammed) dir. 756 hicrî senesi Zilhiccesinin üçüncü günü ikmal ettiği " Tuhfetünnuzzar fi garaibilemsar ve acaibil- esfar ,, isimli aradca kitabını (İbni cezzi) yine arapca olarak hulâsa etmiştir . Bu kitabın birinci cildinin 212 inci sahifesinden itibaren Alanyaya ait kısmını tercüme ediyoruz :

MUAMMEP LUTFİ

Türk toprağı olan Anadolu şehirlerinin birincisi (Alâya) beldesine geldik. Bu iklim ; dünya iklimlerinin en güzelidir. Allah ; diğer beldelere müteferrik olarak verdiği güzellikleri Anadoluda toplamıştır . Ahalisinin yüzleri pek güzel ve elbiseleri temiz

ve yemekleri nefistir . Bunlar Allahın en şefkatli mahlûklarıdır . Onun için (bereket Şamda ve şefkat Anadoludadır .) Denilir ve bununla bu bel- deler ahali kassdilir . Bu belde- lerde bir tekkeye veya eve insek komşu- larımız olan erkekler ve kadınlar hal

ve hatırımızı soruşdururlardı. Orada kadınlar tesettür etmezler. Ayrılır - ken sanki hısım ve taallukatımız gibi, bize veda ederler. Kadınlar ağlar ve ayrılışımıza müteessif olurlardı . Bu memleketin adetine göre haftada bir defa ekmek pişirilir ve bir hafta yetiyecek kadar hazırlanır . Erkekleri ; ekmek pişirildiği gün, bize sıcak ekmekle gayet nefis yiyecek hediye ederler ve "bunu size kadınlar yolluyor, sizden dua istiyorlar,, derlerdi. Anadolu ahalsinin hepsi Hanefî mezhebinde ve ehli sünnettir, İçlerinde Kadirî, Rafizî, mutezilî, haricî ve mübtedi yoktur. Bu fazileti Allah onlara tahsis etmiştir . Fakat bu ahali Afyon yer, bunu ayıp seymaz .

Bir az önce zikrettiğim gibi (Alâya) deniz kıyısında büyük bir beldedir . Türkmenlerle meskündür. Oraya (Mısır), (İskenderiye) ve (Şam) tacirleri gelirler . Kerestesi çok miktarda İskenderiye, Dimyat, Mısır şehirlerine ihraç olunur .

Beldenin üst tarafında acib ve meni bir kalesi vardır ki (Sultanı muazzam Alâettini rumînin eseridir.[1]

Alâya kadısı (Erzincanlı Celâlettin) ile konuştum. Cuma günü be -

nimle beraber kaleye çıkarak orada namaz kıldık. Bana ziyafet verdi ve ikram etti. Ruceyhanî oğlu Şem - seddin dahi bana ziyafet verdi . Bu zatın babası Alâettin Sudan memleketlerinden olan Malide ölmüştür . Cumartesi günü kadı Celâleddin ile birlikte atlara binerek (Alâya) sultanı Karaman oğlu Yusuf beği ziyarete gittik. (Bey) (Melik) manasınadır . Karaman kelimesindeki kaf ve ra üstünlüdür . Yusuf beğin evi şehirden on mil mesafededir . Onu sahile yakın bir tepe üzerinde yalnızca oturuyor bulduk .

Emirleri ve vezirleri daha aşağıda bulunuyor ve askerleri sağ ve solunda duruyordu. Saçları siyaha boyanmıştı. Selâm verdim, ne vakit geldiğimi sordu.. Suallerine cevap verdim. Ondan sonra müsaade isteyerek avdet ettim. Bana İhsan gönderdi. [2]

[1] Evliya Çelebi seyahatnamesinin Beşir ağa kütüphanesinde 452 numarasında kayıtlı 9 uncu cildinin 65 inci varakında bu kalenin kitabeleri vazih surette yazılıdır. Sırası gelince onları da yazacağız.

[2] İbni batatanın seyahatı sıralarında bütün bu havalı Karaman oğullarının elinde idi. İhtimal ki Yusuf bey bunlar tarafından mansub bir emir idi. [Tarihi Osmani encümeni mecmuası 1 Ağustos 1330 sayı 27 , Halil edhem'in makalesi]

20 İkteşrin 1935 Genel nüfus sayımına göre : I

ANTALYA ŞEHİRİ (merkez)

1935 yılı İkteşrin ayının 20 inci Pazar günü Türkiyemizin her tarafında yapılan genel nüfus sayımında toplanan rakamları , Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, ilmi esaslara göre tasnif ederek , her İl için ayrı bir kitap halinde neşretmektedir . Antalyamıza ait malûmat bu serinin 76 neşriyat sayısı ile bastırılmıştır .

yazıdaki İstatistik malûmat yukarıda adı geçen kitaptan alınmıştır .

1 — Antalya şehrinin ve merkez ilçesinin nüfusu :

	Erkek	Kadın	Yekûn	Köy adedi
Şehir	11 920	11 073	22 073	
Merkez nahiyesi	4 509	4 456	8 965	25
Aksu	2 933	2 948	5 881	12
Döşemealtı	3 815	4 304	8 119	22
Kemer	877	862	1 739	4
Y E K Ü N	24 054	23 644	47 697	68

2 — Antalya merkez kazasının mesahayi sathiyesi 2 989 kilometre murabbai ve bir kilometre murabbama düşen nüfus miktarı 16 kişidir .

3 — Antalya şehri nüfusunun yaşlar ve cinsiyet itibariyle ayrılışı:

YAŞLAR	ERKEK	KADIN	YEKÛN
Bir yaşından küçük	260	253	513
10 yaşından küçük	2390	2328	4718
20 yaşından küçük	2155	2021	4176
30 yaşından küçük	3383	2182	5565
40 yaşından küçük	1638	1613	3251
50 yaşından küçük	875	1968	1938
60 yaşından küçük	635	802	1437
70 yaşından küçük	403	505	908
80 yaşından küçük	132	204	336
90 yaşından küçük	45	68	113
100 yaşından küçük	8	23	31
100 yaşından büyük	1	2	3
Yaşları meçhul	—	4	4
YEKÛN	11920	11073	22993

Bu rakamlara göre : Antalya şehrinde nüfusun yüzde 87 . 7 si elli yaşından aşağı ve yüzde 12 . 3 çü elli yaşından yukarı bulunmaktadır ,

ANTALYA COĞRAFYASI

4- Antalya şehri içinde 11 731 erkek ve 10 960 kadın bedence sağlamdır. Görünür sakatlığı olan erkeklerin sayısı 189 ve kadınları 133 dür. Şu halde şehrimiz süfusunun yüzde 98.7 si sağlam ve ancak yüzde 1.3 çü sakattır.

5 — Antalya şehri nüfusunun medenî hal itibariyle ayrılışı ;

Medenî hal	Erkek	Yüzde	Kadın	Yüzde	Yekûn	Yüzde
Bekâr	6 923	55.6	5 038	45.5	11 661	50.7
Evli	5 095	42.7	4 258	38.5	9 353	40.7
Dul	163	1.4	1 649	14.9	1 812	7.9
Boşanmış	37	0.3	122	1.1	159	0.7
Meçhul	2	0.0	6	0.0	8	0.0
YEKÛN	11 920	100.0	11 073	100.0	22 993	100.0

- Bu itibarla: a) Antalya şehrinde bekâr erkek daha çoktur.
 b) Boşanma vakaları pek az olmaktadır.
 c) Kadınlar arasında dulların sayısı erkeklerden fazladır.

6 — Antalya şehri nüfusunun mesleklere göre ayrılışı :

Meslek	Erkek	Yüzde	Kadın	Yüzde	Yekûn	Yüzde
Toprak mahsulâtı	1 520	12.8	923	7.5	2348	10.2
Sanayi ve küçük sanatlar	1 665	13.9	233	2.1	1898	8.2
Ticaret	866	7.3	29	0.3	895	3.9
Nakliye ve muvasele	655	5.5	11	0.1	666	2.9
Umumî idare ve hizmetler , serbest meslekler	2 298	19.3	90	0.8	2388	10.4
Ev iktisadiyatı ve şahsî hizmetler	51	0.4	212	1.9	263	1.2
Mesleksiz , mesleği meçhul veya gayri muayyen	4 765	40.8	9670	87.3	14535	63.2
YEKÛN	11 928	100.0	11073	100.0	22993	100.0

7 — Antalya şehri nüfusunun tahsil itibariyle ayrılışı :

	Erkek	Binde	Kadın	Binde	Yekûn	Binde
Okuma yazma bilenler	5 317	446	2 644	238 . 8	7961	346. 2
Yalnız okuma bilenler	57	4. 8	82	7. 4	139	6. 1
okuma yazma bilmeyenler	6546	549.2	8 347	753 . 8	14 893	646.7

Acı hakikat : a) Antalya şehrinde okuma yazma bilmeyenler üçte bir kadardır.
 b) Hele kadınların dörtte üçü hiç okuma yazma bilmiyorlar .

Gelecek sayımızda : Yukardaki malûmatın bütün İl yekûnu üzerine hülâsaları verilecektir .

Ke. Ka.

ANTALYA ŞİİRLERİ

AKSUDA AKŞAM

HAMİT MACİT

Akşam suya sarkan bir ağaçtan yine yaprak -
Yaprak düşüyor, sanki vurulmuş gibi irmek . .
Akşam bir uzak bahçede güllerle dokundu . .

Biz köprüde, renk Aksuda, rüzgârda serinlik ,
Bir lahza durup sonra solan gün gibi geçtik .
Örtüldü karanlıkla Solak, Boztepe, Kundu .

ANTALYADA AKŞAM

MUAMMER LUTFİ

Akşam; dağlara çöken derdden daha büyüktü ,
Yolun omuzlarında taşıdığı bir yükü . .
Kaç gurbet yolcusunun belini iki büktü
Gurubun gözlerinde açılan yakut pınar .

Hasreti besteledi yamaçta çağlayan su ,
Akdığı yol bir yol ki geri dönmez yolcusu . .
Denizin kemendile ona kurulan puslu
Doğudan kollarını açmış batıya kadar .

Bu akşam yine ufukun üstünden açan lâle
Günün elinden içti son bir altın piyale . .
Güneş; son nefesinde daldıkça son hayale
Yedi renkli geline bir tabut oldu sular .

Doğum ve çocuk büyütme hakkında

Toplayan : KEMAL KAYA

1 — Doğumu kolaylaştırmak için bacaya silâh sıkılır; Evde bulunan dolu silâhlar boşaltılır; Hamile kadın kilitli odaların ve sandıkların kilitlerini açar; Kocasının avucundan su içirilir; Odada bulunan bakir kızların yakalarından birer parça yırtarlarmış.

2 — Hamil esnasında kadının bedeni zayıf olursa, doğacak çocuğun kız olacağı tahmin edilirmiş.

3 — Hamile kadının sağ bacağı ağrır ve biraz şişerse, doğacak çocuğun erkek olacağı zannedilirmiş.

4 — Yeni doğan çocuk tuzlanmazsa bedeni ve ağzı kokarmış.

5 — Yeni doğan çocuk “çabuk büyüsün” diye yıkanırken bir kere bacakları yukarı getirilerek döndürülürmüş.

6 — Lohusamın başına al bağlarlarmış.

7 — Lohusayı görmeğe gelenler ya palûze, çorba gibi yenecek bir şey, veya yaşmak, çamaşır gibi giyecek bir şey getirirlermiş.

8 — İki lohusa karşılaşırlarsa “Kırk düşmemesi” için birbirlerine para ve iğne verirlermiş. (Kırk düşmesi demek, iki çocuktan birinin zayıf ve hastalıklı olması demektir.)

9 — Çocuğun adı konurken bir kurban kesilir, kadınlar çağırılıp yemek verilir; bu davete gelenler ço-

cuk için çamaşır getirirlermiş.

10 — Doğan çocukları yaşamayan aileler yeni doğan çocuklarının yaşamasını temin için adını “Durmuş”, “Durdu”, “Dursun”, “Yaşar”, “Baki” korlarmış.

11 — Çocuk zayıf ve hastalıklı büyümeğe başlarsa (Bu isim ona yaramadı) diye adını değiştirillermiş.

12 — Çocukları yaşamayan ailelerde şöyle bir ırvasa yapılırmış: Çocuk doğar doğmaz hiç çocuğu ölmemiş hariçten bir kadın çocuğu alarak gömleğinden geçirirmiş; bu kadın o çocuğun (gömlekten geçirme anne) si olurmuş. Bundan sonra kadın çocuğu - güya - satın alır ve ona her yıl bir kat çamaşırıla az bir para verirmiş. Toplanan bu para ile sonradan bir sebile su taşı alınırmiş.

13 — Kundaktaki çocuk yalnız bırakılırsa ağlamaktan göbeği çatlarmış.

14 — Çocuğun dişi geç çıkarsa kökieri sağlam olurmuş.

15 — Çocuğun ilk dişini ilk defa gören kimse onun gömleğini göğsünden tutarak boydan boya yırtar ve ona bir kat çamaşır yaparmış.

16 — Çocuğun dişi çıktığı zaman annesi tarafından buğday ve mısır kaynatılarak komşu kadınlar davet

edilir . Davete gidenler bir kaç para götürürlermiş . (Bu mısır ve buğdaya " dilgit ,, denilirdi) .

17 — Çocuğa nazar değmemesi için koltuğunun altına mavi boncuk dikilirmiş .

18 — Sesi güzel olsun diye çocuğun göbeği uzunca kesilirmiş .

19 — Çocuk dünyaya gelir gelmez, o yere anası tarafından bir nal mihı çakılmış .

20 — Vakti geldiği halde yürüyemeyen çocukların iki ayağı ipele bağlanır, çocuk yol üstüne çıkarılmış . Değirmenden un öğüttürerek dönen biri çakı ile bu ipi kesermiş .

21 — Yürümeyen çocuk bir Cuma günü salâ vakti caminin önüne götürülür; iki kişi çocuğu kollarıdan tutar, biraz yukarı kaldırarak üç defa (Salladım salâyâ karşı, yürüsün gelecek Cumaya karşı) der ve arkalarına bakmadan eve dönerlermiş .

22 — Çocuk çabuk konuşsun diye kanarya su kabından su içirilir ve ya ocakta kaynayan bulguru suyu içirilirmiş .

23 — Çocuk üç aylarda (yani Recep, Şaban ve Ramazan aylarında) memeden kesilmezmiş .

24 — Memeden kesilmesine karar verilen çocuk bir Cumartesi günü akar bir su başına götürülür . İki eline birer yumurta verilir : Annesi orada çocuğunu doyuncaya kadar son defa emzirir . Sonra memelerine sarı sabun, kinin veya büber sürer, yahut bir tutam saç kor ve bu suretle çocuğu iğrendirirmiş .

25 — Yürümeye başlarken sık sık düşen küçük çocuğun düşmemesi için bacakları ince bir ipekle bağlanır, ön tarafına bir parça ekmek konur, arka tarafına bir köpek getirilir; ona çocuğun iki bacağı arasındaki ipek kopartılır ve bu ekmek yedirilirmiş .

26 — Çok ağlayan ve huysuzluk eden çocuklara (aydaş olmuş) derler ve bu gibi çocukları uslandırmak için çeşitli ırvasalar yapılmış . Meselâ : Çocuğa uzak - yakın akrabalığı olmayan bir kadın çocuğun başını tavuk kümesine sokar, başından kaşık sepetini devirir ve kaşıkları başına dökermiş .

Yahut bu kadın tarafından çocuk bir üç yol ağzına götürülüp oturtulur, başına ters çevrilmiş bir kazan tutulur, başka bir kadın gelerek üç defa sorar (ne kesersin ?) der, o da (huyunu keserim) diye elindeki bıçak veya balta ile kazana dokunur bundan sonra arkalarına bakmadan eve dönerlermiş .

Yahut ta Çarşamba günü babasının terliğiyle çocuğun ağzına üç defa vururlarmuş .

27 — Zayıf ve cılız çocukları, gürbüz ve kuvvetli olsun diye cenaze önünden geçirirlermiş .

28 — Konuşması geciken çocukların dilinin altı yapışık olur, onu kesmeli derlermiş .

29 — Çocuklardaki dalak şişkinliğini geçirmek için yaşlı bir kadın eline bir balta alır; çocuk sırt üstü yatırılır, eli baltalı kadın çocuğun yanında durup baltayı kaldırarak :

keserim, kesiyorum) diye baltayı
 çocuğun göbeğine kadar yavaş yavaş
 vavaş indirirmiş . (Buna dalak kes-
 e denilirmiş)

30 — Altı aylık kız çocuklarının
 erine kına koyarlarmış . (buna
 altı ay kınası) derlermiş . Bu mü-
 sebetle kadınlar toplanıp eğlenti
 parlar ve çocuğun kınalı avucuna
 para korlarmış .

31 — Çocuk altı aylık oluncıya
 dar tırnakları kesilmezmiş . İlk tır-
 nığı kesileceği gün eli babasının
 sesine üç defa sokturulmuş . Ba-
 baba bu keseye altın, bazısı gü-
 ş veya nikel para koyarmış . Ço-
 ğun bu keseden her defasında çı-
 rdığı para ile yemiş alınır; konu

komşuya ve tanıdıklara dağıtılmış .
 bu yapılmazsa çocuk büyüdüğünde
 hırsız olurmuş .

32 — Kız çocukların saçlarını
 uzatmak için ilkbaharda kırk türlü
 otu kekikle kaynatırlar ve bu suyu
 kına ile karıştırarak kızın başına iki
 defa yakarlarmış .

33 — Çocukların başında çıkan
 ve saçkıran denilen ufak sivilceler
 için zeytin yağı ile katran karıştırılır
 ve başa sürülürmüş .

34 — Çocukların el ve yüzlerin-
 deki temriyeyi geçirmek için bir
 söğüt dalı koparılarak sivriltilir ve
 bu sivri uçla yaranın etrafı çizildikten
 sonra dal duvara çakılırmış . Bu
 dal kurudukça yara da kururmuş .

Yazısı 21 inci sahifede

YERLİ ETÜDLER

Antalyada avcılık ve neveleri

MACİT SELEKLER

Ticaret Odası Başkâtibi

Antalya ve havalisinde Avcılık muhtelif usullerle yapılır. Kara avcılığının neveleri şunlardır :

1 — Sürek avı: dere , boğaz ve etrafı ârızalı tepelerle çevrili çukur gibi yerlerin münasip üç cebhesinde avcılar mahfuzca mahallerden tüfeklerle pusu kurarlar . Bir cebhesinden de av köpekleri ve "hayhaycı," denilen avcılar ormana girerek; bazan davul ve teneke çalar ve ormanı tararlar. Hayhaycıların gürültüsünden kaçan hayvanlar; bekleyen avcıların önüne geçeceğinden avcılar; önlerinden geçen hayvanları vururlar. Bu suretle gürültü ve şamata ile köpeklerin iz bularak kuytu yerlerden avı çıkarması, bekleyen avcıların müteyakkız durmalarını muvaffakiyetli netice verir. Busürek avcılığında bilhassa domuz, Çakal, Tavşan , Tilki ve canavar gibi mahlûkat avlanır ve hayhaycılar da ellerinde tüfekte gittiklerinden tesadüf ettikleri avları vururlar. Bu sürek avının intifai ava iştirak edenler arasında paylaşılır .

Bazan sürek avcılığı için bir iki köy avcılarını birleşerek diğer bir köye giderler ve misafir oldukları köyün avcılarını ile birleşerek sürek avı yaparlar. Bu sürekte hayhaycılık vazifesi ormanın sahibi olan köy avcılarına düşer. Vurulan avlar dahi kâmil ormanın sahibi olan köy avcılarına aittir. Ancak bunlar misafir avcılarını; kaldıkları müddetce işa ve izaz etmeğe borçludurlar .

2 — Ögeze avı : Bu av; su başlarına ve ağaç diplerine , çalıkların sık olduğu mahalle giderek yahut çalıdan küme yapıp orada gizlenerek su içmeğe gelen kuşları ve hayvanları ve ağaca konan kuşları avlamak usulüdür. Bu usul ile en ziyade Keklik, Güvercin, Bildircin, Gepelden , Turaç , Domuz , Çakal ve Tilki avlanır. Son bahar iptidasında Öveyik kuşu avcılığı bu suretle yapılır. Sabah ve ikindi vakitleri bu usul ile yapılan avcılık iyi muvaffakiyet temin eder .

3 — Uçarcılık : Bu avda daha ziyade av köpekleri bulundurmaktır. Orman ve fundalık arasına dalarak köpek önde gideceğinden gizlenen kuşları kaldırır ve avcı dahi tetik elde gideceğinden uçan kuşu vurur . En zevkli avda budur . Köpeği olmayan avcılar ; ormanın şurasına, burasına taş atarak tesadüfen çıkan kuşları vururlar. Sürek avı esnasında da uçarcılar; boş kalmazlar .

4 — Takip avı : Orman ve fundalıkta av köpeği tarafından kaldırılacak Tavşan ve Tilki gibi hayvanları takip ile vurmaktır. Tavşan ekserya bir defa rastlandığı yerde başka bir vakit behemehal bulunduğundan başka bir gün evvelce Tavşanın kaçırıldığı mahalle müteyakkizâne gidilirse avlamak mümkün olur. Takip avında muvaffakiyet av köpeğinin maharetine bağlıdır. Bu av ekserya yavru iken

diri tutulacak Kekliği kafeste besleyerek ilkbaharda ormana götürüp koymak ve bir kümeye saklanarak beklemekle de olur. Kuşların cinsî münasebet mevsimlerinde kafesteki erkek veya dişi kekliğin sesine diğer keklikler toplanacağından saklanan avcı tarafından kolaylıkla avlanabilir. Bu usulde bilhassa gelecek kekliklerin cinsini tayine dikkat etmelidir. Çünkü kafesdeki keklik; erkek olur da yanına gelen dişi keklik vurulursa kafesdeki bir daha ötmez olur. Eğer erkek keklik vurulacak olursa bilâkis daha şevk ve heyesle öter.

5 — Alaca avı : Pamukdan yapılmış bir bezi kiremit renginde sarıya boyarlar ve üzerine nerkis çiçeği şeklinde siyah damgalar vurulur. Yapılan alaca; ormana götürülerek darb işareti gibi iki çubuğa gerilir ve ortasından iki göz deliği ile bir mazgal açılır. Bilhassa Turaç ile Keklik bu alacaya pek ziyade meclub olduklarından gördükleri anda alacanın yanından ayrılmazlar ve karşısında türlü şaklabanlıklar yaparlar. Yuvarlana yuvarlana, seke seke alacaya yaklaşırlar. Paravan gibi bezin arkasında duran avcı ise mazgaldan tüfeği sürerek kolayca bunları avlayabilir.

5 — Tuzak avı : Sansar, Tilki, Kunduz, Porsuk gibi hayvanlar bu usul ile avlanır. Demirden yapılmış tuzaklar taş aralarında, su kenarlarında, bazen bu gibi mahlûkatın yuvaları önüne ve izinin geçtiği mahallere kurularak üzerleri otlarla örtülür. Hayvan yuvasına dönerken tuzığa basar tutulur. Tuzığın bir ucu yerde bir kazığa bağlı olduğundan

av sahibi bu hayvanı avlamış olur.

6 — Kapan avı : Kapan; tuzağın büyük nevidir ve demirleri dişli olur. En ziyade Kaplan, sırtlan, ayı gibi mahlûkatın geçtikleri belli olan yollara ve yuvalarının önlerine konur. Zencirle muhkem bağlanır ve üzeri örtülür. Bazan zenciri koparıp gittiğinden kapanın sürünmesi izi bildirirse de kaplan avında üzerine varmak tehlikelidir.

7 — Ağaç ögezesi avı: Canavar, domuz gibi mahlûkatı avlamak için ağaç başlarına küme yaparak bu kümede geceleri, sabah ve akşam vakıtları su başlarını ve bu gibi mahlûkatın geçtikleri malûm olan yerleri beklemek usuldür.

8 — Ördek avı: kışın göllere civar yerlere küme yaparak ördek, kaz, toy, meke gibi mahlûklar; bekleyerek avlanır. Bu surette kuşlar uzak oturacağından her zaman mühim muvaffakiyet olamaz. Bilhassa eğer oturulan istikametten göle doğru rüzgâr eserse kuşları beklemek faydasızdır. Daima uzaktan geçerler. Ördek avında en ziyadem muvaffakiyet temin eden bir beygiri önüne katarak onun arkasında siper alıp kuşlara doğru yaklaşmaktır. Bu kuşlar beygirden kaçmazlar. Onu siper alan avcıyı da fark eden ezler.

9 — Okluk usulü : bir süvari; eline üç metre uzunluğunda bir mızrak veya kargı ve bir de urgan alır. Urganın bir ucunu mızrak veya kargının ucuna ilmik yapar, diğer ucunu da bindiği hayvanın özensi altına bağlar. Bu suretle tutulmak istenilen domuz veya ip görmemiş

hayvan ve sığırı kovalar, ulaştığı yerde elindeki okluk denilen kargının ucundaki ilmiği hayvanın boğazına geçirir. Hayvan tutulduğunun farkına varamıyacak ve kaçmakta devam edecektir . Fakat ilmik hayvanın boğazına geçtiğinden boğularak yere yıkılır , avcılar yetişerek ayaklarını kısıvrak bağlarlar ve ilmiği boğazından çıkarırlar .

10— Kemend usulü : Bu da okluk üzerine yapılacak ilmiği elde tutarak ve urganın diğer ucunu da sabit bir ağaca bağlayak yüksek bir mahalde beklemek ve süvariler tarafından kovalanarak her hangi bir hayvanı beklediği mahalden geçerken kemend atarak ilmiği boynuna geçirip boğmak usulüdür . Bazı hayvanlar dahi harımın(tarla duvarı) muayyen yerlerinden girmeyi itiyad ettiği anlaşılırsa gireceği yere bir ilmik yapılır, hayvan girerken ilmeğe boynu geçerek tutulur, buna da "ilmik tuzağı," denir.

Sularda yapılan avcılık için de şu usuller tatbik edilir :

1 — Balık avcılığında olta usulü malûmdur. Olta iğnesi ucuna solucan, ve yengeç denilen küçük haşerati koyarak balık tutarlar . Deniz kıyılarında ve sahile yakın olan yerlerde bu usul ile balık avlanır .

2— Darp usulü : akar suların dar yerlerinden bir mahallini boydan boya çalı ve kargı ile keserek ortasından bir delik açarlar. Deliğin ağzına bir çuval bağlarlar . Sonra lâakal bir

gün beklerler . Çuvala birikecek balıkları toplamak veyahut çuvalı bağlar bağlamaz suyun yukarisından aşağıya doğru suyu tarayarak aşağı kaçarken çuvala girecek balıkları almak usulüdür. Göllerin kurumağa başladığı mevsimlerde nehirlere doğru olan ağızlarında bu suretle çok balık elde edilir .

3—Südleşen ululü : darb usulünün aynidir . Ancak çabuk ve fazla balık almak için darbu kurduktan sonra çayın yukarı başından südeşen denilen zehirli otu doğrayıp suya atarlar. Zehirleneceğini hisseden balıklar derhal darba doğru koşacağından çuvalda külliyetli balık toplanır .

Bunda küçük balıklar kâmilen ölmüş bir halde çıkmaktadırlar. Çuvala fazla balık geleceğinden başında bir adam bekletmek ve bir delik açıp gelecek balıkları derhal almak lâzımdır. çuvala girilecek deliği bulamayan balıkların kargı set üstünden aşmak üzere sıçradığı ve bazan da muvaffak olduğu vakidir . Onun için seddin kenarında bekleyen avcılar bu gibi etrafa sıçrayanları zıbkın denilen demirlerle tutarlara. Bir de suyun sathî kısmına girerek tesadüf edilecek balıkları elinde büyük bıçak ve tahra gibi bir âletle vurmak suretilede balık avlanır. Bilhassa geceleri meşale yakıp böyle yerlerde birikecek balıkları yakalamak mümkün olmakta ve balıkların meşale altında sersemleştiği görülmektedir.

Ders dışında sual saatleri

KEMAL KAYA

Kültür Direktörü

Çocuklarda, daha küçük yaşlarda başlayan tecrübesiz insiyakı çok defa kendini "sual sorma", şeklinde gösterir. Vapurda, Tramvayda, yolda giderken, kırlarda dolaşırken küçük çocukların, yanlarındakilere durup dinlenmeden sual sorduklarını görürüz. Evimizde küçük bir çocuk varsa, onun ardı arkası gelmiyen suallerine cevap yetiştirmekten bazen bıkar, usanırız. Bu, küçük çocuğun bilgi kazanma, muhitini tanıma faaliyetinin bir safhasıdır. Çocuk eline geçen bir şeyi nasıl evirip çevirirse fırsat bulunca onu kırıp bozarak içini görmeğe çalışırsa, hülâsa bütün hasselerini kullanarak "kendi kendine", bilgi kazanmağa uğraşırsa bazan zihninin takıldığı ve tecrübeleri ile halledemediği meseleler hakkında bizi sorguya çeker. Onun bu faaliyetine engel olmamak, sorularını cevapsız bırakmamak ve hele kırıcı sözlerle onu bu hareketinden vazgeçirmeye çalışmamak lâzımdır.

Okulda da çocuk, vakitli vakitsiz sual sorar. Onun bu sualleri bazen üzerinde durmakta olduğumuz mevzula hiç alakası olmayan şeyler üzerindedir. Çocuğun sual sorması demek bir mesele ile yakından alakadar olması ve onu öğrenmeye hazır-

lanmış bulunması demektir. Bu suali cevapsız bırakmak ise, öğretim bakımından müsait bir fırsatı kaçırmaktır. Fakat bir bahis üzerinde büyük sınıfın alakası toplanmış ve faaliyet istikametleri çizilmişken onu bırakıp veya bozup münferit bir çocuğun arzusunu yerine getirmek te pratik bir imkânsızlıktır. Şu halde ne yapalım? Çocuğu mu ihmal edelim; yoksa dersin seyrini ve alâkanın temerküzünü mü bozalım? Her ikisi de doğru değil! Bunun için okulda çocuk suallerini bir disiplin temin edildiği takdirde çocuklar konuşulan mevzula alakadar sualleri o sırada sormak ve bu mevzu haricindeki sualleri de daha munasip zamana bırakmak itiyadını kazanırlar. Umumî hayatta "damdan düşer gibi lâfa karışan", tipleri azaltmak için de buna ihtiyaç vardır.

Bundan başka okul programlarındaki ders maddelerinin dışında kalabilen öyle meseleler olabilir ki, çocuk bunlardan bazılarını öğrenmek lüzumu duyar. Bilfarz bir kitapta bir gazetede veya bir mecmuada bir yazı okumuş ve bazı yerlerini anlayamamıştır. Bir yerde her hangi bir hadiseye rast gelmiş, sebebini izah edememiş veya ettirmek imkânını bulamamıştır. Zihni bir nok-

taya takılmış ve buna kendiliğinden cevap verememiştir . Bu gibi meselelerden bir kısmı okul programında olmayabilir . Çocuk bunları nasıl ve nereden, ne zaman öğrenecektir?

İşte bu düşüncelerle bu ders yılı başında A n t a l y a ö ğ r e t m e n l e r i ile birlikte, şimdilik ikinci devreler için, (Ders dışında sual saatleri) ihdas edilmiş ve tatbikatına başlanmıştır . Bu iş üzerinde nasıl çalıştığımızı bu yazımızda hülâsa edeceğiz :

Ders yılı başında, dördüncü ve beşinci sınıfları üzerine alan her öğretmen arkadaş , sınıfına, iş dersinde bir (soru kutusu) yaptırarak astı ve çocuklara maksadı izah etti: Çocuklar, bir bahis üzerinde görüşüldüğü sırada o bahisle alâkadar sualleri derhal soracaklardır . Ancak : Evde, sokakta, çarşıda görülüp duyularak mahiyeti hakkında izahat ve tafsilât edinilmek istenen , bir kitapta veya gazetede okunup iyice kavranmayan, zihnin takılıp ta kendiliğinden halli imkânı bulunmayan sualler ulu orta sorulmayıp ufak bir puslaya yazılacak, puslanın üzerine talebenin ismi ve numarası yazıldıktan sonra bu kutuya atılacak . On beş günde bir Çarşamba günleri öğleden sonra bu kutular açılarak cevapları araştırılacak . Çocuklara ayrıca anlatıldı ki, bu sualler doğrudan doğruya öğretmene değil, sınıf cemaatine tevcih edilmiştir . Sınıf cemaati her sualin cevabını arayıp bulacaktır . Öğretmen de bu cemaatin Başkanı sıfatıyla onlara yolgös-

terecek, hiç bir çare bulunmazsa o zaman cevabı kendisi verecektir . Okullarımızın hiç birinde kışlık tenefüs yeri yoktur . Yağmurlu havalarda cimnastik dersinde çocuklar sınıfta kalıyorlar. İşte bu saatleri de biz bu işte kullanıyoruz .

Kutuları açtığımız zaman çok enteresan suallerle karşılaştık . .

Öyle umulur ki, bir kaç sene için bu sualler toplanıp çocukların yaşlarına, cinslerine, içtimaî ve fikrî durumlarına ve saireye göre ilmî bir şekilde tasnif edilirlerse muayyen yaş, cins ve seviyedeki çocukların neler öğrenmek istedikleri hakkında oldukça emin notlar almak kabil olacaktır .

Şimdilik toplanan sorulardan bazılarını buraya kaydediyorum :

SINIF 5

1 — Niçin sabahleyin ellerimizi soğuk su ile yıkadığımızda buhar çıkıyor .

2 — Ateş yanarken neden öbür tarafı titrek görünüyor ?

3 — Elimize bulaşan bir mürekkep veyahut bir boya niçin zaman geçince elimizden çıkar ?

4 — Kuyu suyu niçin kışın ılık yazın soğuk olur ?

5 — Deniz neden tuzludur ?

6 — Civarında nehir ve göl ve deniz bulunmayan memleketlere bir çok yağmur ve kar yağıyor, bu sular nereye gider ?

7 — Cemre nedir ?

8 — Sakarya kıyısında Anadolu Ordusu her gün yeni bir Pilevne,

hayır bütün vatan Pilevneden ne kadar yüksekse, Pilevne kavgasından o kadar büyük bir eser yaratıyor) bu yazı ne demek istiyor ?

SINIF 4

- 1 — Maske nedir ?
- 2 — Yıldızlar neden yere düşmüyorlar ve neye takılmıştır ?
- 3 — Güneş bir yerden girip bir yerden çıkıyor, nasıl girip çıkıyor ?
- 4 — Gece ayın ; gündüz güneşin tutulmasına sebep nedir ?
- 5 — Yaz gecelerinde yıldızların kaydığını görüyoruz, sebebi nedir ?
- 6 — Avukatları kim idare eder ?
- 7 — Turfanda ne demektir ?
- 8 — Diyorlar ki, ay , güneş ve yıldızlardan her biri dünyadan büyükmüş ? Öyle ise bunlar dünyaya nasıl sığıyorlar ?

*
* * *

Dördüncü sınıfta bir سوال saatinin protokolundan :

Kutudan çıkan pusulalardan birinde şu سوال yazılı idi :

(CİHAN HARBİNDE BİZİMLE BİRLEŞİK OLAN HÜKÜMETLERİN DE TOPRAKLARINI ALDILAR MI ?)

Sual tahtaya yazıldıktan sonra öğretmen çocuğa sordu : Bu سوالı sormak nereden aklına geldi ?

(Öğretmenin bunu sormaktan maksadı şu idi : Bir kaç hafta evvel aynı okulun diğer sınıflarından birinde bir kutu açılmış ve çıkan suallerden ikisinin talebe tarafından

sorulmayacağı tahmin edilerek araştırma ve inceleme yapılmış; neticede çocukların daha yukarı sınıflarda bulunan ağbeyleri tarafından “ öğretmenini imtihan ” maksadı ile çocuğa not ettirilerek gönderildiği anlaşılmıştır . Filhakika bu gibi vaziyetlerle az çok her öğretmen karşılaşmıştır . Çocuğa ağbeyi bir hesap meselesi verir “ Sor bakalım bunu hocana, acaba halledebilecek mi ? ” diye onu okula yollar . Bazan da çocuklar kendiliklerinden öğretmenini imtihan ederler . Elleriine geçen bir kitaptan bir kelime, bir tarih, bir rakam öğrenir ve sınıfa gelerek öğretmenlerine sorarlar . İşte bu tecrübelerle istinaden çocuğa yukarıki سوال sorulmuştur . (Sual saatleri) tekniğinden bu noktanın hassasiyetle idaresi ve çocuklarda bu sakim hareketin zuhuruna meydan verilmemesi lâzımdır . Ancak bu tedbirlerle - dir ki, hakikî çocuk sualleri ortaya çıkmış ve bu saatler hakikî bir ihtiyacın karşılığını vermiş olurlar) .

ÇOCUK — Tarih kitabımızı okuyordum, bizim elimizden giden topraklar yazılı . Acaba bizimle beraber harp eden Devletler de toprak kaybettiler mi, diye düşündüm . Kitapta bulamadım . Babama sordum, o da anlatmadı . Onun için sordum . (Tarih kitaplarında hakikaten bu سوالın cevabı yoktu . Çocuğun bu سوالı samimî görüldü)

ÖĞRETMEN — Bu سوال evvelce konuştuğumuz gibi, bütün sınıfta sorulmuş demektir . İçinizde buna cevap verecek var mı ?

(Çocuklardan bir kaçı : “ Evet onların da topraklarını aldılar „ dedilerse de daha fazla izah edemediklerinden bu kâfi görülmedi)

ÖĞRETMEN — O halde buna dair nereden bilgi edinebiliriz ?

ÇOCUKLARDAN BİRİ — Beşinci sınıfın Tarihine bakalım .

BİR ÖTEKİ — Bulamazsak Hayat Ansiklopedisinden de ararız .

(Beşinci sınıf Tarihleri getirtilen çocuklara dağıtıldı “ Cihan Harbi „ bahsi açıldı ve her çocuk sesiz olarak bu parçayı gözden geçirdiler . Bu suretle, tam manasiyle, alâkalı bir (sessiz okuma) temrini de yapılmış oldu . Nihayet çocuklar şu malûmatı bulup çıkardılar :

. . . Almanya'nın imzaladığı Versay muahedesiyle Almanya, Alsas ve Loren'i Fransa'ya verdikten başka diğer komşularına da birer miktar toprak bırakmak zorunda kaldı . Harpte yıkılan yerleri yeniden yaptırmak üzere pek çok paralar da ödeyecekti . Sen Jermen barışı ile Avusturya parçalandı . Nöyyi barışı ile de Macaristan'ın bir çok toprakları kendisinden alınıp komşuları Sırbistan ve Romanya'ya verildi . . .

Bu parça, tahtaya yazılan sualle birlikte not ettirildi ve ikinci suale geçildi . . .

(Sırası gelmişken kaydedelim ki Çocuk suallerinin karşılığını ararken sınıf cemaatına lâzım olan müracaat ve tetkik vasıtalarını önceden hazırlayabilmek ve bazan da kendisini hazırlamak için öğretmenin bir veya

bir kaç gün evvel talebe dağıldıktan sonra sual kutusunu açarak pusulaları gözden geçirmesi lâzım ve faydalıdır) .

Beşinci sınıfta bir sual saatinin protokolundan

Çocuk suali : (AYDA HAYAT VE ATEŞ VAR MIDIR?)

ÖĞRETMEN: — bu soru nereden aklına geldi ?

TALEBE : — Gece aya bakıyorum Annem ayda hava yoktur, dedi. Merak ettim, Ohalde ateş nasıl yanıyor? (çocuğun maksadı ayın ışığı olsa gerekti) .

ÖĞRETMEN: — (Çocuklara) ne dersiniz ?

TALEBEDEN BİRİ: — Madem ki Ay dünyadan ayrılmıştır , deniliyor, şu halde onda da hayat olması lâzım.

BİR ÖTEKİ: — Ayda hava olmadığı için hayat da yoktur .

SUALİ SORAN: — Hava yoksa ateş nasıl yanıyor ?

BİR KIZ: — Dünyanın ortasında bir çekerge (cazibe) var. Havayı o çekiyor. Ay yukarda kaldığı için hava oraya kadar gidemiyor. Şu halde ayda hayat da olamaz .

ÖĞRETMEN : — Başka bir diyeceği olan var mı?

Bir çocuk: — Ayın üzeri dağlık taşlıkmiş diyorlar. Orada hava ve hayat yokmuş .

ÖĞRETMEN: — Sizce Ayda ateş ve hava olabilir mi, olamaz mı ?

TALEBEDEN BİRİ: — Ay bize ateş gibi görünüyor, şu halde orada ateş vardır .

DİĞER BİR ÇOCUK: — Duydu-

ğuma göre ay, dünyadan kopmuş bir yanar dağdır, orada hayat olamaz

BİR KIZ: — Ay gündüzleri görünmüyor, şu halde ayda hayat yoktur.

ÖĞRETMEN: — Başka bir diyeceği olan var mı? (çocuklar susuyorlar) Bakın herkes bir türlü söyledi.

Bunların doğru olup olmadığını nasıl anlayalım? En doğru ve en etrafli malûmatı nereden bulalım?

BİR ÇOCUK: — Corafya kitaplarına bakarız.

DİGERİ: — Hayat ansiklopedisine bakalım.

ÖĞRETMEN: — Hayat Ansiklopedisi (10) büyük ciltten ibaret.

Bunların hepsini karıştırırsak günler geçer. Aradığımızı nasıl bulacağız.

BİR ÇOCUK: — (Ay) kelimesi (A) harfi ile başlıyor. (A) harfi ise birinci cilttedir. Bu ciltten ararız.

Sınıf kütüphanesinden Ansiklopedinin birinci cildi çıkarılıyor

Öğretmen masalardan birine ay kelimesinin bulunup okunması vazifesini veriyor.

Çocuklar (383 üncü sayfada “ en yakın komşumuz ay,, parçasını buluyorlar.

ÖĞRETMEN: — Biriniz okusun da hep dinliyelim (Okunanı dinleme itiyadının ve anlama kabiliyetinin tenmiyesi için alâka doğuran bu fırsattan istifade edilmiş oluyor)

ÖĞRETMEN : — (Okumayı keserek) buraya kadar okunanlardan öğrendik ki, ayda hayat yokmuş acaba nenen?

TALEBEDEN BİRİ: — Çünkü hava ve yiyecek yokmuş .

ÖĞRETMEN: — Daha aşağısın-

da neler yazıyor ? oku bakalım !

TALEBE; — (devamla (Ayda sühunet derecesi 15 gün zait 110 u bulur, on beş gün de nakıs 100 e düşermiş

ÖĞRETMEN: — Bu zait 110 derece sıcaklıktan ne anlıyorsunuz ?

TALEBEDEN BİRİ: — Kaynıyan su buharının sıcaklığından daha fazla. . .

ÖĞRETMEN: — Geçen sene ha-Antalya'da hararet 43 dereceyi bulmuştu da sıcaktan ne kadar bunalmıştık . Düşünün 'bir kere 110 dereceyi ! . . Bu kadar sıcak bir yerde yaşanabilir mi ?

ÇOCUKLAR — Hayır . . .

ÖĞRETMEN — Ya nakıs yüz derece ne demektir .

ÇOCUKLAR — Sıfırın altında yüz derece .

ÖĞRETMEN — Sıfır nedir ,,

BİR ÇOCUK — Buzun donmağa başladığı derece .

ÖĞRETMEN — Bu kadar soğukta da hayat olmayacağı şüphesizdir. Bunlar da bize anlatıyor ki, ayda hayat olmaması lâzımdır . Arkadaşınız bir şey daha sormuştu : Acaba ayda ateş varmıdır ? demişti . Buna ne dersiniz .

BİR ÇOCUK — Mademki ayda hava yoktur . Hava olmayan yerde ateş yanmadığını öğrenmiştik . Şu halde ayda ateş te yoktur . . .

* *
*

Çocuk suallerinden bazıları o deres yılı içinde işlenecek bir bahisle alâkadar olabilir ve hatta bazan o

ders için en güzel bir giriş şuali , bir mihver ,bir proje vazifesini görebilir. Bu gibi sualleri o zamana saklamak muvafıktır. Bilfarz kâğıtlardan birinin üzerinde şöyle bir sual vardır :

(Niçin İtalyanlar bu kadar kan ve para dökerek Habeşistan'ı almağa kalktılar ?)

Böyle bir sual , bilfarz , beşinci sınıfta (İtalya) nın tetkiki için çok uygun bir giriş sualidir. Bu sualin cevabını bulmak için İtalyanın nüfus kesafeti, arazisinin ziraata ve sanayie elverişli kısımları, toprak istih-salâtının, süratla artan bu kalabalık kütleye kifayet etmediği , devamlı mühaceretin önüne geçmek mecburiyeti karşısında İtalyan Devlet adamlarının yeni sahalar bulmak mecbu-

riyetinde oldukları. v. s. etraflı olarak tetkik edilebilecektir .

Bundan başka suallerin sade kitaplara müracaat edilerek karşılıkları bulunacağı hatıra gelmemelidir . Bazı sualler hariçte müşahedeleri icab ettirir mahiyette olurlar. Bazen bunların bir kaç cüzütame ayrılarak her birinin bir talep gurupuna tetkik ve müşahede vazifesi [olarak verilmeleri mümkündür . M a k s a t: Ç o c u k l a r ı ç e ş i t l i v a s ı t a l a r a b a ş v u r a r a k k e n d i k e n d i l e r i n e b i r m e s e l e y i h a l l e d e b i l e c e k k a b i l i y e t t e y e t i ş t i r m e k t i r . Genel okul ve öğretim faaliyetlerinde tavsiye ve tatbik olunan metod ve prensiplerin bu çalışma sahasında da geniş bir yer bulacağı hatırdan çıkarılmamalıdır .

Yazı ve idare işleri için

Genel Direktörlüğe müracaat olunur.
Neşredilmeyen yazılar geri verilmez.

YILLIK ABONESİ 90 KURUŞTUR

Sahibi : Antalya Halkevi

Umumî neşriyatı idare eden : M. BAŞI

Antalya Basımevinde basılmıştır .